

QUTADG‘U BILIG ASARINING TARBIYAVIY AHAMIYATI

G'ofurova Dilyora*Andijon davlat pedagogika instituti***Karimova Dilobodxon Xalimovna***O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi***Annotatsiya**

Mazkur maqolada Yusuf Xos Hojib tomonidan XI asrda yozilgan “Qutadg‘u bilig” asarining tarbiyaviy mazmuni, unda ilgari surilgan axloqiy, ma’naviy, siyosiy va ijtimoiy g‘oyalar keng yoritiladi. Asarning asosiy obrazlari orqali yosh avlodga qanday tarbiyaviy saboqlar berilishi mumkinligi tahlil qilinadi. Asar bugungi kun ta’limi va ma’naviyatini shakllantirishda muhim vosita bo‘lib xizmat qilishi mumkinligi asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: Qutadg‘u bilig, Yusuf Xos Hojib, tarbiya, axloq, ma’naviyat, davlat boshqaruvi, adolat, aqidaparastlik, donishmandlik, qadriyat, Maqola matni

Kirish

Turkiy xalqlarning boy adabiy va ma’naviy merosiga e’tibor berilganda, Yusuf Xos Hojibning “Qutadg‘u bilig” asari alohida o‘rin egallaydi. XI asrda, ya’ni Qoraxoniylar davrida yozilgan bu asar o‘z davrining muhim ijtimoiy-siyosiy muammolarini yoritgan, davlatni boshqarish, xalq bilan muomala qilish, axloqiy fazilatlar va insoniy qadriyatlarni ilgari surgan yirik didaktik-davlatshunoslik dostonidir. Undagi g‘oyalar hozirgi kunda ham dolzarb bo‘lib, ayniqsa yosh avlod tarbiyasida katta ahamiyatga ega.

Asarning umumiy mazmuni va tuzilmasi

“Qutadg‘u bilig” – “Saodat keltiruvchi bilim” degan ma’noni anglatadi. Asar 6520 baytdan iborat bo‘lib, masnaviy janrida yozilgan. Unda to‘rt asosiy obraz orqali ideal davlat boshqaruvi va insoniy fazilatlar tarannum etiladi. Asarning bosh qahramonlari Kuntug‘di (adolat), Aytoldi (baxt), O‘zg‘urmish (aqil) va Uzg‘ur (qanoat) obrazlari orqali muallif ijtimoiy hayotning muhim jihatlarini yoritadi. Bu obrazlarning har biri muayyan axloqiy g‘oyalarni ifodalaydi va shu orqali kitobxonni tarbiyalovchi vositaga aylanadi.

Asarning tarbiyaviy jihatlar

Yusuf Xos Hojib “Qutadg‘u bilig” asarida yoshlarni axloqli, bilimli, odobli, sabrli, halol va mehnatkash bo‘lishga undaydi. Quyida asarning asosiy tarbiyaviy g‘oyalari tahlil qilinadi:

1. Axloqiy fazilatlar targ‘ibi Asarda insonning eng ulug‘ fazilati bu – to‘g‘rilik, halollik va odob-ekanligi qayta-qayta ta’kidlanadi. “To‘g‘ri yo‘ldan yur, haromdan

yiroq bo‘l” mazmunidagi nasihatlar orqali yoshlar axloqli bo‘lishga da’vat etiladi. Kuntug‘di obrazi adolat timsoli sifatida jamiyatda adolat ustuvorligini targ‘ib qiladi

2. Bilim va tafakkurga undash O‘zg‘urmish obrazi orqali aqlli, zukko, bilimli insonlarning jamiyatda tutgan o‘rni tasvirlanadi. Muallif “bilim – insonni yuksaltiradi, johillik esa halokatga yetaklaydi” degan g‘oyani ilgari suradi.

3. Qanoat va sabr Uzg‘ur obrazi orqali muallif qanoat qilish, boriga shukr qilish, sabrli bo‘lish kabi xulqiy fazilatlarni ulug‘laydi.

4. Mehnat va adolat Asarda har bir inson o‘z mehnati evaziga yashashi, harom yo‘l bilan topilgan mol-mulk oxir-oqibat baxtsizlik olib kelishini uqtiradi.

5. Davlat boshqaruvi va fuqarolik burchi Asarda yaxshi boshqaruv, rahbar va xalq o‘rtasidagi to‘g‘ri munosabatlar orqali davlatning mustahkamligi ta’minlanishi aytiladi.

Zamonaviy ta’limdagi ahamiyati

Bugungi global axborot makonida yoshlar orasida ma’naviy bo‘shliq paydo bo‘layotgani kuzatilmoqda. Shu sababli, milliy merosimizda aks etgan asarlarni, xususan “Qutadg‘u bilig”ni ta’lim tizimiga integratsiya qilish dolzarb masaladir. Asarning o‘quv dasturlariga kiritilishi o‘quvchilar ongida axloqiy-me’yoriy qadriyatlarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Xulosa

Yusuf Xos Hojibning “Qutadg‘u bilig” asari nafaqat tarixiy yodgorlik, balki boy ma’naviy-tarbiyaviy manba sifatida ham qadrlanadi. Unda ilgari surilgan g‘oyalar bugungi yosh avlod tarbiyasi uchun muhim o‘rnak bo‘la oladi. Tarixiy, falsafiy, axloqiy va siyosiy jihatdan sarmazmun bo‘lgan bu asarni ta’lim jarayonlariga keng joriy etish, uni zamonaviy kontekstda o‘rgatish orqali yuksak ma’naviyatli yosh avlodni voyaga yetkazish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Yusuf Xos Hojib. Qutadg‘u bilig. (O‘zbek tiliga tarjimasi), Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot, 1990.
2. G‘aniyeva N. N. Qutadg‘u bilig – davlat va axloqiy qadriyatlar manbai. Toshkent: Fan, 2015.
3. Karimov I. A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
4. Mamatqulov A. “Qutadg‘u bilig”da ilgari surilgan tarbiyaviy g‘oyalar. O‘zbek tili va adabiyoti jurnali, 2020-yil, №4.
5. Nurmatova D. Turkiy adabiyot dostonlari va ularning ma’naviy-ma’rifiy ahamiyati. Toshkent: O‘qituvchi, 2018.